

AVEY DAĞLA SÖHBƏT

Avey dağım, men zirvəndə itəydim,
Bir gül olub, das sinəndə bitəydim,
Mən ney olub o dağlarda ötəydim
Danışaydın nələr keçib başından,
Gah su axıb, gah qan axıb döşündən.

Üzərindən neçə karvan keçibdir,
Od, qılıncla neçə dövran keçibdir,
Qara Məlik hansı yoldan keçibdir?
Hayla gəlib, kimlər vayla qayıtdı,
Öz tökdüyü qan selində kim batdı?

Kiminkidir o boş qalan binalar,
İnsan oğlu gah qul, gah da şah olar,
Hər baxanda könlüm dolu ah olar!
Avey dağım neçə dövran görübsən,
Sən neçə qul, neçə sultan görübsən?

Baş üstündə hey qılınclar sıyrılib,
İgidlərim yurd uğrunda qırılıb,
Gah lil axıb, sular gah da durulub,
Günlərimiz gah ağ olub, gah qara,
Oxşamışıq tufanyıxmaz dağlara.

Biz görmüşük "əzrail" in üzünü
Birini yox, belke neçə yüzünü.
Kim dedisə onda sözün düzünü
Kəfənin salib dedi boynuna,
İtələndi öz qəbrinin qoynuna.

"Millət" sözü onda bizə yasaqdı,
Ay-ulduzlu bayrağımız dustaqdı,
Yurdumuzda hey göz yaşı, qan axdı,
Biçənəkdə dönə-dönə biçildik,
Yüz illərlə biçildikcə kiçildik.

Hanı bizim o bağçalar, o bağlar,
Hanı bizim buz bulaqlı yaylaqlar,
Kimə qaldı o meşələr, o dağlar?
Torpağımı para-para böldülər,
İgidlərim yurd uğrunda öldülər.

Qəsbkara "qardaş" deyib inandıq,
Bu "inam"ın odlarında çox yandıq,

Susa-susa parçalandıq, talandıq,
Talayanlar bizi əbləh sandılar,
Taladıqca yaman iştahlandılar...

Göz kor olub, kütləşəndə ağıllar,
Qana düşdü təzə toylu oğullar,
Nər görkəmli, şümşad boylu oğullar.
Bu itkiyə bütün millət ağladı,
Ağlayanlar həm də xəlvət ağladı.

Fəlakətli "təmizlənmə" ilində
"Kəlmeyi-şəhadət" andı dilində,
Kəndin ortasında, doğma elində
Neçə cavan yanı üstə yığıldı,
Haqsız axan qanı üstə yığıldı.

"O ölüm"dən el qurtardı babamı,
El içində o hörməti ucanı,
"Hökm verən" dinləmədi obanı
Sürgün etdi onu səksən yaşında,
Qəbri qaldı qum təpəsi başında.

Cavan oğlu batdı Aral gölündə,
Qaldı əri Qazaxıstan çölündə,
Qoca nənəm fəlakətin selində,
Cüt gedərək, tək qayıtdı sürgündən,
Biz ayrıldıq Avey dağdan o gündən.

Babam* verdi Şəmsəddinçün gözünü,
Şair** Arif deyib sözün düzünü,
Rusiyada sürgün gördü özünü,
Biz tək olduq, belə getdi iman, din,
Qaldı xain erməniyə Şəmsəddin.

Yamanların gördük yaman üzünü,
Qoymadılar millət desin sözünü,
Görənlərin çıxartdılar gözünü,
Yuxarıdan əmr verdi ağalar,
Bu bölgədə birləşdilər "qağalar".

Dövrən bizə harda aman veribdir,
Dərd üstündən dərdi yaman veribdir,
Yüz dərd üçün bizə bir can veribdir,
İxtiyarı bizdə deyil onun da,
Nə bir Allah, nə də bəndə yanında.

Avey dađım, gözü yaşsız ađlaram,
Sinəsini tufan oymuş dađlaram,
Torpađını yaram üstə bađlaram,
Zaman vuran ađrıları alarsan,
Sən təbibim, sən dərmanım olarsan!

Rusiyada*** ođul satdı atanı,
Ata bildi əli qana batanı,
Sürüldükcə təbliğatın "kotanı"
Xalqımızın tarixini şumladıq,
Dinənlərin biz ađzını muvladıq.

Yaman olur insan şərə uyanda,
Kitablardan tonqal çatdıq hər yanda,
Azğınlaşdıq, yandı qüdsi - Quran da.
Biz inamı, biz imanı itirdik,
Gül bađında tikan kolu bitirdik.

QEYD:

*M.P. Vaqifin həməsri ulu babam Abdurrahman ađa "şair" təxellüs Dilbazi ođlu.

**M.P. Vaqifin həməsri şair, mayor rütbəli Mustafa ađa Arif. Abdurrahman
ađanın bacısı ođlu

***Pavlik Marozova işarədir.

Biz kim idik, kimi qırdıq, ilahi?!
Ölənlərin bilinmədi günahı,
Ulu Tanrı, sən götürmə bu ahı,
Deyib yoldu saçlarını analar.
Ey insanlar, bele haqsız qan olar?!

Avey dađım, nə dövranlar görmüşük,
Haqsız axan biz nə qanlar görmüşük,
Viran qalan xanimanlar görmüşük,
O günlərin sən, ey qoca şahidi,
Söylə görək kim qazandı, kim yedi?!

Var sinəmdə neçə dađlar, düyünlər,
Bir də geri qayıtmasın o günlər,
O ölümlər, o qırğınlar, sürgünlər...
Bizim şənlik bir də qəmə batmasın,
Qantökənlər qoy xalqı ađlatmasın!

Avey dađım, çox sözüüm var sorası,
Ürəyimin yanmamışdır harası,
Orda göynər neçə dərдин yarası,
Yox dərmanım, öldürüblər lođmanı,

Qanla yazdım bu yazdığım dastanı.

Daç sinəndə daşa dönmüş dərdlərdən,
Yurd uğrunda qurban gedən mərdlərdən,
Nələr gördün sən o üzü sərtlərdən?
Avey dağım, sən, ey qoca cəngavər,
Ver başından keçənlərdən bir xəbər!

Biz olmuşuq bir araba təkəri,
Sürülmüşük gah irəli, gah geri...
Qəsb etdilər biz daşıyan bəhəri,
Zənginlərin olduq yoxsul balası,
Babəklərin hüquqsuz, qul balası!

Meleklerin qanadını qırdılar,
Qanadları şeytanlara vurdular,
Başımıza yaxşı corab hördülər:
Şeytanları gördük mələk donunda,
Şeytan olduq şeytanların yanında.

Avey dağım, indi kövsən yeriyəm,
Əzab çəkmiş insanlardan biriyəm,
Nə ölüyəm, ne diri tek diriyəm,
Bir kitabam, sinem sözlə doludur,
Getdiyim yol uluların yoludur.

Heç bilmirəm bu yol harda bitəcək,
Izim harda tapdanacaq, itəcək,
Qəbrim üstə gül, ya tikan bitəcək,
Məni xalqım rəhmətləmi anacaq,
Ya sönəcək yandırdığım bu ocaq?!

Bəlkə yenə zaman "məqam" gözləyib,
İnsanları astarlayıb, üzləyib,
Alimlərin məzarını düzləyib,
Sümüklərdən haqqı-hesab soracaq,
Müdrəkləri, aqilləri qıracaq?!

Çox yanmışıq bu günlərin oduna,
Fal açmayaq gələcəyin adına,
Avey dağım, sən düşəndə yadıma
Könlüm coşur, bir dağ seli oluram,
Min nəğməli sabah yeli oluram.

Avey dağım, indi halım hal deyil:
Sükütdayam, ancaq dilim lal deyil,

Bu dünya ki, daim qeylü-qal deyil,
Xoş günləri, bəd günləri var onun,
Açılmamış düyunləri var onun.

Aman fələk, yaman fələk, dad fələk,
Heç olmasın qantökəni sad, fələk!
Kimə doğma, kimə ögey, yad fələk!
Niyə mənim millətimə yad oldun,
Qılinc oldun, nizə oldun, od oldun?

Qllıncların öz qəlbinə sıyrılsın,
İti uclu nizələrin qırılısın,
Bir də zəfər təbilləri vurulsun,
Qalxan bayraq bir də enməz demişlər,
Od yurdunun odu sönməz demişlər.

Avey dağım, sinən bağça-bağ olsun,
Təpələrin uca-uca dağ olsun,
Gedən gedib, qalanların sağ olsun,
Mərd babalar torpağıdır bu torpaq!
Bu torpağı babalar tək qoruyaq.

Onlar salıb "keçilməz"dən yolları,
Daşlar üstə atlarının nalları,
İz salıbdır... bükülməyib qolları,
Belə olub bizim ulu əslimiz,
Bu mərdlərin övladıdır nəslimiz!

Avey dağım, məni gizli dərd oyar,
Ürəyimdə bir Qarabağ dərdi var,
Bu torpağın igidi var, mərdi var,
Anaların "Allah!" deyən sədası
Qoy onların olsun xeyir-duası.

Azərbaycan, çıraqların gur yansın,
Xalqımızın ürəyində nur yansın,
Keşiyində mərd oğullar dayansın,
Yolun haqdır, gözün toxdur, millətim!
Həqiqətə ölüm yoxdur, millətim!

İKİNCİ HİSSƏ

Kim qarğadı "bənövşələr bitməsin,
İki sevgi bir-birinə yetməsin",
Mənim tüstüm Avey dağda tütmesin,
Ürək orda, bədən burda göynəsin,

Şair eldən uzaq düşsə neyləsin!

Vəlixanda yer tutubdur ayağım,
Qoy var olsun mənim ata torpağım,
Avey dağdan gəldi sonra sorağım,
Ətəyində boya-başa yetmişəm,
Bir gül olub daş köksündə bitmişəm.

Hürr yaşadım nənə-baba elində,
Dağlar aşdım köhlənlərin belində,
Üzdüm gah qəm, gah da sevinc selində,
O meşələr, o bulaqlar, o çaylar,
O günlərim hər an məni haraylar.

O yerlərdən indi uzaq düşəli,
Bilməyirəm ağıllıyam, ya dəli?
İsti qoynu tər bənövşə döşəli
O bağların yaz torpağı olaydım,
O düzlərin boz torpağı olaydım.

Sinəm üstə açılaydı al güllər,
Rəqs edəydi yaz yeliylə sünbüllər,
Həsret dolu illər, illər, ay illər!
Həm qocalıq məhbəsində dustağam,
Həm o dəcəl, o "haşarı" uşağam.

Düşür yada o oylaqlar, o yollar,
Xam atlara kəmənd atan oğullar,
Köhlənləri tək nallayan o qollar,
Mərd analar yenə "pələng" doğurlar,
"Pələng"ləri heyif tək-tək doğurlar!

Ah o günlər, ah o aylar, o illər!
O nəgməli, o həvəsli könüllər,
O yağışlar, o selablar, o sellər,
İndi onlar xeyalıma qonaqdır,
Özüm yaşlı, könlüm vallah usaqdır!

İndi mənim saçlarıma qar düşüb,
Qızılgülün növrəginə xar düşüb,
Gül quruyub, bagma solub, bar düşüb,
Ömür yolum qarlı qışa çevrilib,
Uşaqlığın tacı-taxtı devrilib.

Hərdən dönüb şəh damlası oluram,
Bahar yeli, dağ havası oluram,

Bulud kimi boşalırım, doluram,
Yada düşür o analı günlərim,
Gür saçları o xinalı günlərim.

Yada düşür Karqayanın meşəsi,
O meşənin ən nəğməli güşəsi,
Çobanların həzin, kövrək ney səsi
Dönüb xəzəl yarpağına hey əsir,
Yazı, qışı könlüm ora tələsir.

Sönüb gedib göy üzündə çox ulduz,
Vardı mənim ata nənəm Xanımqız,
O bəxti kəm, ilqarı düz, əhdi düz,
Qalmasa da sir-sifəti yadımda,
Qeyrət, təmkin varmış o dul qadında.

Qanadım yox, mən zirvənə yüksəlim,
Gücüm yoxdur, qocalığa güc gələm,
Avey dağım! Bir özüməm, bir qəlim,
Yaşayıram el qeyrəti canımda,
Babaların təmiz qanı qanımda.

Avey dağım, başın niyə dumandır?
Keçənləri yada salma, amandır!
Mənim könlüm bir dalğalı ümmandır,
Çalxalansa qərq olaram selində,
Həyatımın belə gövrək ilində.

Avey dağım, xoş günlərdən danışaq,
O toylardan, düyünlərdən danışaq.
Al duvaqlı gelinlərdən danışaq,
Qoy aşuqlar sazla, sözlə yarıssın,
Söhbət saza, saz söhbətə qarışsın.

Avey dağım, qar çiçəyi açanda,
Dumna çəkib, qatarını uçanda,
Yaz buludu cəmənə şəh saçanda
Yadımdamı, sübh şəhinə batardıq.
Evcik qurub, bağda ocaq çatardıq.

Yadımdadır o yam-yaşıl təpələr,
O yerlərə qaçışardıq hər səhər,
Biz ele sad, elə xoşbəxt, bəxtəvər,
Qurşağacan çeyilliye girərdik,
Çeyl otundan "sah papağı" hörərdik!

Avey dağım, gün zirvəndə batanda,
Şəfəqlərdə tonqalını çatanda,
Kekliklərin çınqıllarda yatanda
Aşırının çıraqları yanardı,
Ay da doğub göydə xumarlanardı.

Kəndimizdə sönməsin o çıraqlar!
Qurumasın men gördüyüm bulaqlar!
Leysan yağsın, qoy islansın uşaqlar,
Bizim kimi selə, suya batsınlar,
Qoy şadlıqdan aya fişəng atsınlar!

Açılarda sarı yemlik çiçəyi,
Qızaranda lalələrin ləçəyi,
Səsləyəndə bizi bahar küləyi
Şadlıqdan hey "hərlən baba" oynardıq,
Bulaq kimi içimizdən qaynardıq.

Qar çiçəyi qalxıb qarı dələndə,
Yaz xəbərlə qaranquşlar gələndə,
Xarı bülbül gül açdığı biləndə
Bağ-bağçalar cəh-cəhlərlə dolanda,
Quşların da toy nişanı olardı.

Avey dağım, alça çiçək açanda,
Kəndin üstə güd yarpağı uçanda,
Baş bağlayıb qızlar bağa qaçanda,
Ətrafları uşaqlarla dolardı,
Bizim əsil bayramımız olardı.

Göy gurlayıb, yağışlar gur yağanda,
Tarlalara buluddan dürr yağanda.
Günəş doğub torpağa nur yağanda,
Daraşardı çiçəklərə arılar,
Göy pəncərə, çöldə qızlar, qarılar.

Vardı bizim bir Sayalı nənəmiz,
Bir müqəddəs, bir həyalı nənəmiz,
Boyu kiçik, nəslə ali nənəmiz,
Qadın deyil, o mələkdə, hürüdü,
Mən onunçün hər nə desəm yeridi.

Nənəmizə "Böyük ciji" deyərdik.
Xörelərin biz bal kimi yeyərdik,
Nə gizlədim, orda gördük, nə gördük,
Ordan gəlir bizim yaxşı adımız,

Ordan yanır ocağımız, odumuz.

Böyük cijim əzizlərdi hey bizi.
Süfrəmizdə beçə balı, süd üzü,
Süd qaymağı qaymaqların ləzizi
Yeyib-içib, oynamağa qaçardıq,
Çəmənlərdə kəpənək tək uçardıq.

Bir bayramdı aran köçü, dağ köçü,
Yollarımız dərə, təpə, çay içi,
Ağ sürünün qabağında erkəci,
Qoyunlara qarışardı quzular,
Qaçışardı dovşan tutan tazılar.

Bir aləmdi qız-gəlinin bəzəyi,
Qız xalamin zərli ipək örpəyi,
Gəlin anam gəlinlərin göyçəyi,
Özünü yox ancaq bizi bəzərdi,
Örpək qara, qara paltar geyərdi.

Biz elə ki, Dəlidağa çatardıq.
Yurd yerində şəhə, suya batardıq,
Ouzgunlağı baldırğına qatardıq,
Qaçırdıq ordan yeddi bulaga,
Dağ gülərdi biz gələndə o daga.

Burda her yan gül-çiçəyə batmışdı,
Ourşağını Allah yerə atmışdı.
Rəngləri də bir-birinə qatmışdı....
Göy, qırmızı, mavi, sarı çiçəklər,
Ağ ləcəyi dağlar qarı çiçəklər.

May girəndə dörd ay burda qonaqdıq.
Ulu Tanrı! Biz nə xoşbəxt uşaqdıq.
Orda bütün qadağandan uzaqdıq.
Yaşıl donlu təpələrin döşündə,
Oturardıq bulaqların başında.

Cicəkləri qucaq-qucaq dərərdik,
Kokotunu dərib günə sərərdik,
Oynamaqda biz doymamış gödərdik,
Aksam düşüb, gün dağlara yaslanıb,
Üst-başımız dağ sehində islanıb.

Donumuzu daşlar üstə sərərdik,
Çağırana bir səsle hay verərdik.

Rast gələnə çiçəkdən pay verərdik,
Yorulmazdıq, dörd dolansaq dağları,
Adımızı qoymuşdular: "Haşarı".

Göy şaqquyub, dolu yağış yağanda,
Bir tərəfdən qızıl günəş doğanda,
Ayaqyalın qaçışırdıq hər yanda,
İndi hanı, ah, o aylar, o illər?
Söz anlamaz o "haşarı" dəcəllər?!

Qurtaranda arpa-buğda biçini,
Gözləyirdik dağda, "peşqurd" köçünü,
Bir boşaldaq xurcunların içini,
Təzə xiyar, qarpız, yemiş nobarı,
Yaylıq armud yeyib gəzək dağları.

Aran köçü bir hay-haray düşərdi,
Hər qapıda yağlı kömbə bişərdi,
Gülüş səsi evdən-evə düşərdi,
"Sacarası", bizim yağlı kömbəmiz
Yol boyunca yeyilərdi çox ləziz.

Son mənzili Göyəzəndə alardıq,
Gecələyib el burada qalardı.
Çırağımız ay işığı olardı,
Atlanardıq dan ulduzu doğanda,
Qoyun mələr, at kişnərdi hər yanda.

Bir nağıldı yollar boyu qayalar,
O daşlara zaman vuran boyalar...
Xırmanlarda dərz vurulmuş tayalar
Kəndimizə yaraşıqdı, bəzəkdi,
Hər sünbülü əkinçiyə çörəkdi.

Vaxt olaydı söz yazaydım hər daşa,
Bizim yerlər tamaşadır, tamaşa!
Damcılıya yüyürərdik birbaşa!
Əsirgəməzdi o bizdən barını,
Əncirini, heyvasını, narını.

Çox istərdik kahalara dırmaşmaq,
Dərə keçək, düzən keçək, dağ aşmaq,
Neyləməli, arzu çoxdu, biz uşaq!
Bütün günü oynayırdıq, gülərdik,
Ordan birbaş bizim başa gələrdik.

Ana babam yüz beş yaşlı Vələğa
Bağban olmuş öz saldığı bu bağa,
Qaçışardıq ordan findıq yığmağa,
Attanardıq girən kimi bu bağa,
Dələ kimi biz budaqdan-budağa.

Nələr yoxdu orda gözlər görəsi,
Meyvələrin axan zaman şirəsi,
Vələğanın nəticəsi, nəvəsi
Bütün günü orda meydan sürərdik,
Alçanı biz güldən çıxcaq yeyərdik.

Badamı da elə kal-kal yeyərdik,
Acısını bal dadıyır deyərdik.
Meyvə dolu şaxlarını əyərdik,
Ciblərimiz kal meyvəylə dolardı,
Budaqlar da saçımızı yolardı.

Neçə cinsli nar var idi o bağda,
Ulduz kimi sayrışardı budaqda.
Səbir hanı o "haşarı" uşaqda,
Biz narları dişləyərdik, atardıq,
Meyvələrin axırına çatardıq.

Ağzımdadır dadı hələ göy narın,
Gözümdədir çiçəkləri baharın,
İydələri gül açanda bağların
Hava çiçək ətri ilə dolardı,
Uşaqların toy-bayramı olardı.

Başımıza bağlar çiçək tökərdi,
Saçımıza çiçək ətri çökərdi,
Ürək bizi oynamağa çəkərdi,
Axşamacan hey qaçardıq, tutardıq,
Biz şadlıqdan aya fişəng atardıq.

İndi budur, sahilində Xəzərin
Bir qoca var, fikrə gedib çox dərin...
Həsretində o ayların, illərin
Ana deyən bir uşağa dönübdür.
Boy kiçilib, lap yumağa dönübdür.

KOR ŞAIR

Vəfasızdan könül yad olsa yaxşı
Özünbilməzdən azad olsa yaxşı.
Vəfasız dost ilə qəmgin olunca
Vəfalı "kəlbilən" şad olsa yaxşı.

Abdurrahman ağayi Dilbaz oğlu

Qəmli kitabını şair ömrünün
Açıb oxumağa dözümlü gərəkdir.
Alovu söndürməyə qoru sönməyən
Ocaq kimi odlu sözümlü gərəkdir.

Hakimlərin əli batanda qana,
Şairlərin dərdi sığmır dastana.
Yazmaq istəyirəm mən bu dastanı
Qələmdən qan damır, yaza bilmirəm.
Qan kağıza hopur, poza bilmirəm.
Vərəqlər üstündə quruyur bu qan,
O qanla yazılır bu qəmli dastan.

Tarixin on yeddi yüzilliyində,
Bir şair yaşadı Qazax elində.
Ömrü gödək oldu,
Adı - Əbədi
Yaşadı xalqının dərdi könlündə,
Onunçün dövrədən zərbələr yedi...

O zamankı Qazax, Şəmsəddin dərdi
İndiki Qarabağ dərdimiz kimi
Döyüşlərə atdı nə qədər mərdi.
Bu torpaq zəngindir, qonşular xain.

Onunçün qoymurlar bizi arxayın.
Bu torpağa sahib olmaqçün onlar
Töküb tarix boyu günahsız qanlar,
Ocaqlar söndürüb, evlər yıxıblar,
Qonşuluq haqqına xain çıxıblar.

Qurd içindən yeyir ağacı, heyif!
Bunu bizdən əvvəl atalar deyib.

Milleti içindən yeyən olmasa
Millet əyilməz.
Torpağı bölünməz, varı yeyilməz!

Qazax mahalının əsil-nəsilli
Yüksək təhsil almış vəkili vardı.
Yerində o həm sərt, həm xoşrəftardı.
Xalq işinə də çox can yandırardı,
Xalqı ləyaqətlə dolandırardı.
Bilirdi millətin hər bir dərini,
Başda saxlayırdı elin mərdini.
Nəcabətli vəkil bir buna görə
Ən əziz qızını mərd Dilboz oğlu
Şair Əbdürrəhmana vermişdi ərə.

Xəyanət gəlməsə dostluq donunda
Hakimlər alçalmaz xalqın yanında.
Bir el vəkililə dostluq etsə şah
O eli bəladan saxlasın Allah!
Heyif, bu dostluğa vəkil inandı,
O "şah dostluğu"nu xətersiz sandı.
Bilmədi şahın var bir umacağı,
Taxıllı, otlaqlı Qazax torpağı
Onun olmalıydı, buydu məsələ.
Gizlin saxlayırdı fikrini hələ.
Qazax vekilini alırdı ələ
Asan həll olunsun çətin məsələ.
Siyasət oyundur, hakimlər gərək
Siyasət oynunda olsunlar zirək.
Qazax vəkilinə tez-tez İrakli şah
"Şahanə sovqat"la qonaq gələrdi.
Bu sirr heç kəsə deyildi agah,
Şah daim fikrində torpaq bölərdi.
Vəkilə qonaqdı yenə İrakli,
Qonaq otaqları gur çilçıraqlı.

Asıqlar oxuyur,
Sazlar ötüşür,
Şənlik sədaları her yana düşür.
Plovlar dəmlənir,
Xuruşlar bişir...
Şaha xidmətlərin var öz yolları
Turacı, cüyürü, qırqovalları
Qarayazının,
İçə doldurulmuş əmlik quzunun
Yağlı kababların

Al şerabların
Qonaq otağını doldurub ətri...
Bizdə əziz olur qonağın xətri.
Şah oğlu; şah ola həm de bu qonaq!
Şahın xoş üzünə, şirin dilinə
Sadələvh ğyanlar oldular müştəq.
Qonaqlar içində yalnız bir nefər:
Qazax vəkilinin qızının əri
Dilboz oğlu şair, el mütəbəri
Üzdən soyuq, dalğın, içdən yanırıdı...
Çünki bu dostluğu saxta sanırıdı,
Şahın "umacağı" var, inanırıdı.

Soyu, rütbəsi ali İrakli şah
Oturmuşdu yene süfrə başında,
Xörək gətirənlər əli döşündə
Girib, çıxırdı...
Şairin qəlbini bu hal sıxırdı.
Yoxsulun üstünə qəpik atarlar
İstəsə, şahlara eli satarlar!
Qiyətli daş-qaşlar,
Allar, qumaşlar,
Xalı, zili dolu "dərmə" farmaşlar
Qapıda bağlanıb "hacadil" atlar,
Şaha sovqatlar...
Şah süzüb gözucu bu sovqatları
Söylədi: - Bunlara ehtiyac yoxdur,

Mənim şahlığımda bunlardan çoxdur.
Zarafata salib dedi:
- Ağalar!
Şahın hədiyyəsi torpaqdan olar!
Şəmsəddin mahalı, bir də ki, Qazax
Mənim şahlığıma olsalar ilhaq,
Layiqli hədiyyə bu olar ancaq!
Bir az amiranə, bir qədər yumşaq
Deyib sözlərini susdu daha şah.
Vəkilin bu sözdən qurudu qanı,
Çökdü sifətinə bir qəm dumanı.
O, təntimiş halda baxdı şairə,
Şair gözlərini tez dikdi yerə.
Vəkil yaxşı bildi bu nə deməkdir,
Şah ilə dostluğu bu itirməkdir.
Çökdü ortalığa dərin bir sükut...
Bir səs dedi:
Vəkil, qorxunu unut!

"Sən xalqın oğlusan, xalqı əziz tut!!
Yatır bu torpaqda ulu əcdadın,
Onların birinin adıdır adın.
Mən qeyrət səsiyəm o nəslin, vəkil,
Torpaqdan hədiyyə olmaz, bunu bil!"
Qorxu hissi dedi:
"Vəkil, səhv etmə,
Sən şah oğlu, şahı belə incitmə!
Misal var "arxalı köpək qurd basar"
Onun arxasında dayanıbdır çar,
Hökmündə silahlı, saysız ordular.
Bir düşün nədir ki, "bir ovuc torpaq"
"Əl boyda Şəmsəddin", "əl boyda Qazax",
Onunçun dostluqdan düşsən uzaq!
Şah oğlu şah ola dostun da, düşün...
Axırı nə olar belə bir işin?
Şöhrət hissi dedi:
Bu cah-calal sənə, de, kimdən qalıb.
Bir yadına sal.
Carın çörəyidir yediyin çörək
Bu rütbəni sənə kim verib, görək?
Səməd oğlu demiş: "qorxuyla söhrət
Bir gör neyledi:
Bu bəşər oğlunu məğlub eylədi.
Bir cavab gözləyir bərk hirsənib şah
Onun qəzəbindən sən saxla, Allah!
Vəkilə baxmayır, şah yana baxır.
Gözündən bir qəzəb şimşəyi axır.
Doldu bu qəzəbin odu otağa...
Yaralı əsgər tək durub ayağa,
Billur qədəhini doldurub vəkil
Baş öydi hörmətlə şahın önündə
Söylədi: - Allahın bu xoş günündə
Mənim bu mülkümə şah gəlib qonaq.
Qonağa yox demək sayılar günah.
Billur qədəhlər hey... dolur, boşalır.
Şairin qədəhi ancaq boş qalır.
- Başın uca olsun, Şəmsəddin, Qazax!
Siz şah torpağına olursuz ilhaq,
Babamız vəkil də İrakli şaha
Vəzir olacaq! -
Deyib şair hirsli məclisdən çıxır,
Onun arxasınca İrakli baxır.
Məclisin ahəngini pozmamaq üçün
Qəzəb qılıncını o qoyur qına.
Qazaxın bu şair Dilboz oğluna

Divan tutmağın də öz vaxtı gələr.
Mənim kimliyimi o zaman bilər.
Yığılır ortadan dolu süfrələr,
Məclis sona yetir, iki yüz nəfər
İki yüz cəngavər silahlı, atlı,
"Torpaq bəxşeyişli", toylu, büsatlı,
Gürcüstan şahını yola salırlar,
Şahdan xoş üz görüb, "xoşbəxt" olurlar.
Elə ki, şairlə vəkil qaldı tək,
Vəkil qışqırdı ki,
Bir anlat görək,
Niye "ciy" is tutdun şahın yanında,
Niyə at oynatdın sah meydanında?
Mən "mahal vəkili", o isə şahdir,
Şahlar yer üzündə həm də allahdır.
- Dostluqda siyasət, soyğun ginahdır.
Senin öz əlinlə sah səni soydu,
Sonla yurinda micosi qoydu
Onun dostluğunun məqsədi buydu.
Suyu, anaların göz yaşlarından
Bizim babaların başdaşlarından
Töyle tikdirəcək atlarına şah.
Bunu qəbul edər nə xalq, nə Allah.
Vəkil fikrə gedib, dedi: - Neyləyək,
Mən öz zəncirimi qıraydım gərək.
Halımı bilirsən, dərs vermə mənə,
Qan yağsın mən vəkil olduğum günə.
Siyasətin qanlı qanunları var:
Xoşluqla istəyən güclə də alar,
Qalmışam xalq ilə şah arasında,
Şahın əlindəki qılıncam "qın"da
Dəstəyimdən tutub, qoymur ki, çıxam,
Torpaq istəyanin evini yıxam.
Mənim zəhrimardır yediyim çörək,
Bunları sən yaxşı biləsən gərək!
Şan-şöhrət xətrinə hansı biqeyrət,
Doğma torpağını bəxşeyiş verər?
Qeyrətsiz sanmasın qoy məni millət,
Ömrüm ömür deyil, zəhərdir, zəhər!
Qılınc arasından, qılıncsız keçən,
Hakimləri "başsız" görübdür vətən.
İrakli dalını söykəyib dağa,
Bəs mənim arxamda kimim var görək,
Mən ona söykənib durum ayağa?
-Eləysə uzaqsan bu qədər nədən
Sən Cavad xan kimi bir sərkərdədən?

Canı istəmirsən nə üçün ondan?
Torpağınız da bir, millətiniz də,
Tarixi dərdiniz, "illətin"iz də,
Dilimiz, dinimiz, imanımız da,
Birliyə çağırır Quranımız da,
Baba, ibrət alın bir Cavad xandan,
Üstünə düşüblər gör neçə yandan,
Osa döyüslərdə "ölüm ya zəfər!"
Deyərək, döyüşər belə kişilər
Kimin qarşısında əyilg bilər?
Vəkil elo çıxdı burda özündən
Dedi: bəsdir, daha, düşmə gözümdən,
Şairsən, dur get, son öz şerini yaz,
Şair tayfasında siyasət olmaz.
Siyasət oyundur, qanlı bir oyun,
Uduzan cəfasın çəksin bir qoyun.
Mənə söhbət açma sən Cavad xandan,
Kömək istəmərəm heç vaxt mən ondan!
Madam ki, sən məni düşürsən başa,
De get, öz bildiyin kimi də yaşa!
Eləysə, Gəncəyə gedərəm özüm,
Bəsdir, bu həqarət, bu qədər dözüm!
Elə bozardı ki, vəkilin üzü,
Dolaşdı bir xeyli ağızında sözü:
- Demişəm, verəcəm! Bu söhbət bitdi!
Deyib o şairi dərhal tərk etdi.

Şair köhlənini məhmizləyərək,
Getdi ordan birbaş Gəncə deyərək.
Şairi xoş-beşlə qəbul etdi xan,
Bozarmış üzünə baxıb nigaran
Ondan xəbər aldı: - Nə üçün görək
Gecənin bu vaxtı yola çıxdın tək?
- Mən çoxdan bələdəm bu uzun yola.
- Gətirdiyin xəbər, xoş xəbər ola!
- Xeyirdən gedərmə, ey xan, söhbətlər
Vətən torpaqları bölünmə əgər?
Sizə ağah olsun, Şəmsəddin, Qazax
Qonşu torpağına ilhaq olacaq,
Bunu tələb edir İrakli özü,
· Bəs ona nə oldu Vəkilin sözü?
Vəkil şahdan qorxur, doğrusu budur,
Onunçün hər cürə təhqiri udur
Qalıbdır o odla su arasında,
"Yox" deməyə qüdrət çatmayır onda,
Cavad xan silkərək yumruqlarını,

Hər boğazdan keçməz Şəmsəddin, Qazax!
Gərək bu fərmanı tezliklə pozaq,
Deyib, yumruğunu masaya vurdu,
Hirsindən sıçrayıb, ayağa durdu,
Otaqda əsəbi xeyli gəzirdi,
Bir müddət nə şair, nə də xan dindi.
Sonra altı gecə səhərə qədər,
Oturub baş-başa çox dərdləşdilər.
Ona hücum edən üç yerli xanla,
Gürcüstan valisi Baqratiyanla
Harada, nə sayaq getdi döyüşlər,
Harda düşdü onun payına zəfər.
Bir-bir təsvir etdi "qardaş" xanları
Sisyanov göndərən o fərmanları
Oxuyub şairə dedi: - Kişilər
Xalq, vətən yolunda döyüşdə ölər.
Mən təslim olmaram, ölərəm ancaq!
Qorxaqları qəbul etməyir torpaq.
Sisyanov istəyir məndən Gəncəni
Bu, Azərbaycanı bölmək deməkdir.
Döyüşdə öldürsün qoy düşmən məni,
Gəncəni vermək də ölmək deməkdir.
İndidən mən səni eləyim agah:
Rədd edə bilmədi tələbimi şah,
Qazaxdan əl çəkdi, gözlərin aydın!
Qazax verilmişdi sen olmasaydın.
Qurtardı bölgüdən sizin torpaqlar.
- Mən kiməm, bu elin Cavad xanı var,
Sizin qüvvənizi bilirlər onlar.
Ancaq bilmədilr sair ilə xan
Nələr hazırlayır onlara dövrən
Bir qanlı intiqam vardır qabaqda:
Şairin gözünü ovduracaqdı:
Vəkilin əlilə irakli şah da!
Agladacaq bütün mahalı bu qəm,
Yeddi il keçəndə bu hadisədən
Bəd xəbər gələcək elə Gəncədən:
İgid Cavad xanın şəhadətindən,
Onun merdliyindən, cəsaretindən
Eldə danışılan sözlər, söhbətlər
Gəlib çatacaqdır bu günlər bizə.
Qarışıb bugünkü kədərimizə
Gələn nəsillərə miras qalacaq,
Qanla suvarılıb miras bu torpaq.
Bu torpaq uğrunda mərdlər vermişik,
Bir millət görməyən "dərdlər" görmüşük.

Altı gündən sonra şair Gəncədən
Kəndinə qayıtdı, o şad xəbərlə,
Burda qarşılaşdı yeni kədərlə.

Dilboz ocağının gəlini nənəm,
Deyərmiş yazılı kitabdır sinəm.
Oturub ən uzun qış gecələri
Bunu danışarmış gəlinlərinə:
- Necə pozularsa arada fərman
Qazax əldən çıxmır yəhəri dönmüş
İrakli şah bundan hirsələnir yaman.
Başında bir dəstə yarlı-yaraqılı,
İlk dəfə əliboş, sorsuz-sovqatsız
Vəkilin evinə gəlir İrakli.
O heç bir xoş-beşi qəbul etməyir,
Vardır gəlişimin səbəbi deyir.
- Mən şaham, sən vəkil, şahlığım üçün.
Gərək o şairi gətirdib bu gün
Mənim gözlərimin qabağında sən,
Gərək bu əmrimi icra edəsən:
Ovdurasan onun iki gözünü:
Ya əvəz edəsən onun özünü!-
Susdu sah qəzəblə deyib sözünü...
Vəkil eşidib bu qanlı formanı
Yenə damarında qurudu qanı,
O, necə "kor" qoysun Abdurrəhmanı?
Gəldi qulağına ağlaşma səsi,
Qızının: - "Ay baba, qoymal" deməsi,
Nəvələr sarmaşdı əl-ayağına,
O, göz yaşlarını silə bilmədi,
Vəkil necə çıxsın şah qabağına,
Bu nə dərdidir düşüb, bilə bilmədi,
Dili söz tutmadı, dodağı əsdi.
İrakli icraya yaman tələsdi
Vəkilin üzünə bir baxış baxdı,
Bu baxış o saat qısaltdı vaxtı.
Vəkilin doğrudan böyükdü dərdi:
Mənhus vəzifələr azmı dərd verdi
"Vəzifə çörəyi" yeyən kəslərə?
Döndərib onları həm şikəstlərə
Lazım olmayanda qoz, badam kimi,
İçini yeyərək, qabıqın atdı.
Vəkilin də gəlib o vaxtı çatdı:
Ya özü, ya şair?! Fəlakətə bax!
Gelib lap sümüyə dayandı bıçaq.
Vəkil Xanlıqlara çapar göndərdi,

Çapara ən yaxşı köhləni verdi,
Tapşırdı: - Söylə ki, baban xəstədi,
Çoxdandır görməyir, səni istədi. -
Doğrudan oğünkü məclisdən sonra
Ayaq basmamışdı bu evə şair.
Bir mehmanxanadır bu dünya evi,
Hərə bir duyğuyla burda yaşayır*.
Vəkil dönə-dönə dedi çapara
İndi gün gödəkdir, kəsə yol ara!

Xanlıqlar - şairin kəndi

Yubanmasın, gəlsin dərhal səninlə,
De, uç qırğı kimi öz köhləninlə!
Şairin evinə çatanda çapar
Onun qarşısına qaçdı uşaqlar,
Sandılar babadan gəlibdir sovqat...
Onlar bilmədilər bu gəliş, heyhat,
Necə gəlişdir!
Bu necə çağırış, bu necə işdi
Evde böyüklər də təşvişə düşdü...
Bəlkə də ağladı vəkilin qızı,
Doldu rıqqət ilə şairin gözü.
Dedi: Bir şey olsa göndərrəm xəbər,
Xəbərə gələnlər səni gətirər.
Vaxt keçir, mən indi tez gedəm gərək,
Qonur köhlənini yəhərləyərk,
Qırğı tək yəhərin üstə atlandı,
Cilovu çəkəndə at qanatlandı...
Getdi bütün yolu ati çaparaq,
Atın dırnağında ovuldu torpaq,
Qırx yaşın alovu, odu qanında,
O getdi bu yolu fikr ümmanında...
Yaman cuşə gəldi şair rıqqəti,
Rıqqətin işığı boğdu zülməti.
Bir an unutdurdu kini, nifrəti.
Dedi: - Sadiq dostum, a qonur köhlən,
Bir qamçı vurmadım heç vaxt sənə mən,
Əgər tez mənzilə çatdırsan məni,
İgid Koroğlunun Qıratı kimi,
Gümüşdən, qızıldan nallaram səni! -
At burda ucadan yaman kişnədi,
Çapar, "murdar" görüb bu heyvan dedi.
Şair dedi nəşə, bir bəd xəbər var,
Onu bizdən qabaq duyur heyvanlar.
Elə ki qapıda o atdan düşür,

Büsatı görəndə halı dəyişir.
Baba İrakli durub yan-yana,
Şüşəbənd eyvandan baxırmış ona.

O uca qamətə, boya, buxuna
Baxanlar deyərdi baxım bir daha,
O öz görkəmilə oxşardı şaha.
O əsmər sifətdə yaraşığa bax,
O aydan işıqlı, ulduzdan parlaq
Gözlərə qiyana, özün qiy, Allah!

Birdən dörd yanını alıb bir dəstə
Onu tez yıxırlar arxası üstə,
Sinəsi üstünə bir kərəm qoyub,
Üstündə oturur bir çirkin kişi,
Demə, göz ovmaqmiş zalımın işi.
Ovur o gözləri bir an içində,
Söyləyir: - İş bitdi, di yerindən dur,
Şairin üz-gözü al-qan içində
Dərhal sıçrayaraq durur yerindən
Onun qan damırmış bəbəklərindən.
Baxıb ağlayırdı bunu görənlər,
Gülürdü eyvanda fərman verənlər,
Həyəti tutmuşdu qəh-qah səsləri...
Şair addımını atıb irəli
Şahanə səs ilə söylədi: - Allah
Bizə başqa gözlər bəxş eləyibdir,
Gözləri ovulan mütəfəkkirlər
"Qəlbinin gözüylə görər" deyibdir.
Sizinlə danışmaq mənə çox zordur,
Çünki qəlbinizin gözləri kordur.
Əsil kor sizsiniz, dərk edin bunu,
El bilir şahların kor olduğunu -
Bunu eşidəndə vəkil hirsləndi.
Düşündü: özündən şah çıxar indi.
Şüşəbənd eyvandan aşağı endi.
Özünü köhlənin belinə atdı,
Qapıda bir xeyli o at oynatdı.
Qəzəbi soyudu İrakli şahın.
Qəzəbinə gəlsin onlar Allahın!
Gəlinlər sorardı: - Ay ana, şair
Kəndə necə gəldi, nə sayaq çatdı?
Necə qarşıladi camaat onu,
Kəndə kor qayıdan Dilboz oğlunu?
Söz bura çatanda ağlarmış nənəm
Deyərmiş: - Evə bir vay-şüvən düşdü,

Göz gerek görəydi bu vay-süvəni!...
Elə bil sel gəldi, çay bəndi aşdı,
Kəndin camaatı yaman çaxnaşdı...
Silaha sanıldı, and içdi hamı
Vəkildə qoymasın bu intiqamı.

Şair çağırırdı ağsaqqaları,
Dedi: - İntiqamın var öz yolları,
Çağırıldıq, eşitdi tanrımız bizi.
Qəsbdən qurtardı vətənimizi.
Şah məğlub oldu, mən qələbə çaldım,
Gözlərimi verib, Qazaxı aldım.
Hansı qiymətlidir, gözmü, vətənmi?
Onlarmı qazandı, söyləyin, mənmi?
Gedib qardaş qanı tökməyin nahaq,
Nahaqqın cəzasın verəcək Allah.
Bunu da deyərmiş cənnətlik nənəm:
Onun görüşünə gələrdi aləm.
Harda eşitsələr bu bəd xəbəri
Yığışib ölkənin mötəbərləri
Görməyə gələrdi Abdurrahmani.
Hələ mən demirəm o Cavad xanı:
Cavad xan başında bir dəstə leşkə,
Şairi görməyə gəldi bir səhər.
Onlar tək oturdu axşama qədər,
Nəsə, nə haqdasa söhbət etdilər.
Gecənin yarısı leşkərlərilə
Tovsun atlarını çapıb getdilər.
Kim deyə bilərdi yeddi il sonra
Xanın gələcəkdir ölüm xəbəri,
Ağladacaq onu çox sevənləri.
Yasa batacaqdır el də, oba da,
Zalım Sisyanovla olan davada
Bir il qədim Gəncə qana boyandı...
Xan təslim olmadı, möhkəm dayandı.
Aldılar Qazaxın, Şəmsəddinin də
Bu qanlı döyüşdə heyfini ondan.
Bir kömək gəlmədi ona heç yandan.
Xanlar arasında ürəkdən, candan
Sevinən də oldu bu milli dərdə,
Bəlkə o zamandan, ondan da qabaq
Paxıllıq "mərəz"i varmış bizlərdə.
Çıxdılar aradan müttəfiq xanlar,
Qan qardaşlarını tək qoydu onlar.
Yeridi üstünə sel kimi leşkər,
Döyüşlü mərdanə o nər oğlu nər,

O xain qonşular, o ermənilər
Görüb qaçdığını xanların dərhal
Xəyanət etməyə tapdılar macal.
Qalanın sirrini verib düşməne,
Onlara bir qapı açdılar yenə.
Vurdu bir general köksündən mərdi.
Qani axa-axa igid Cavad xan
Vurub generalı tez yerə sərdi.

Torpağa qoymadı el qırx gün xanı.
Qırx gün dayanmadı şəhidin qanı.
Axdı damla-damla göz yaşı kimi,
Cənnətməkan oldu Gəncə hakimi.
Bu dərd dirigözlü Abdurrəhmanı
Öldürüb, ömrünü talan eylədi.
Ona öz dərini yalan eylədi.
Yazıq gecə-gündüz fəğan eylədi.
Aləmə səs saldı dərdi, eləmi...
Oğluna söylədi: - Götür qələmi
Sən yaz, mən söz açım o Cavad xandan,
Bir dastan yaradım o qəhrəmandan.
Damsın hər kəlmədən bir şəhid qanı!
Bu sayaq yarandı o kor şairin
Xana həsr etdiyi mərdlik dastanı.
Şairin qəlbini Cavad xan qəmi
Oyurdu içində bir neştər kimi.
Qan dərinə axdı, göz yaşı üzə,
Şair ağlayırdı söz düzə-düzə...
Belə nəql edərmiş cənnətlik nənəm.
Demə ki, bir nəslə miras qalarmış,
Nəsillərə qalan bu vərəsədən
Başlar gah alçalar, gah ucalarmış.
Dördüncü nəsliyəm şairin mən də
Qohumluğum çatır vəkilə həm də.
Elə bil gözləri ovulan mənəm,
Ya, şah qarşısında məğlub vəkiləm.
Vulkan dağı kimi alışır sinəm...
Şairə bəraət qazandırır mən
Vəkili ittiham edə bilmərəm.

Bir eldə hökm etsə sultan, şah ya çar.
Vəkillərdə heç vaxt olmaz ixtiyar.
Onlar quş qorxudan müqəvvalar tək,
Yerlərində səssiz dayanıb gərək:
Xalqı qorxutmaqçün ağalarına
Etsinlər kömək.

Qeyrəti olanrlar istefa verər,
Qorxaqlarsa qoltuq altına girər.
İstefa versəydi vəkil o dəmdə
Çox uca olardı başı aləmdə.
Şairin adıyla başım ucalır
İnsan vüqarıyla qələbə çalır.
Oxuyub Cavad xan müxəmməsini,
Duyuram şairin fəryad səsini...
Nə görə gözünü var, köməyə çatsın,
"Qafqaz pələngi"lə bir qana batsın.
Qazax igidlərin yığıb başına
Namərd Sisyanova o qan ağlatsın.
Şairin fəryadı əksi-səda
tək
Neçə yüz illəri ötüb keçəcək...
Hələ neçə nəslə çatacaq bu qəm.
Elə bil gözləri ovulan mənəm.
Dərni görmürəm, dağı görmürəm,
Qaranı görmürəm, ağı görmürəm.
Görmürəm sevdiyim mənzərələri
Ulduzlu səmanı, çiçəkli yeri...
Sanki kor şairin dağlar həsrətli
Şerini mən yazıb, mən yaratmışam,
Hər gün həsrət dolu bu misraları
Oxuyub, könlümü çox ağlatmışam.